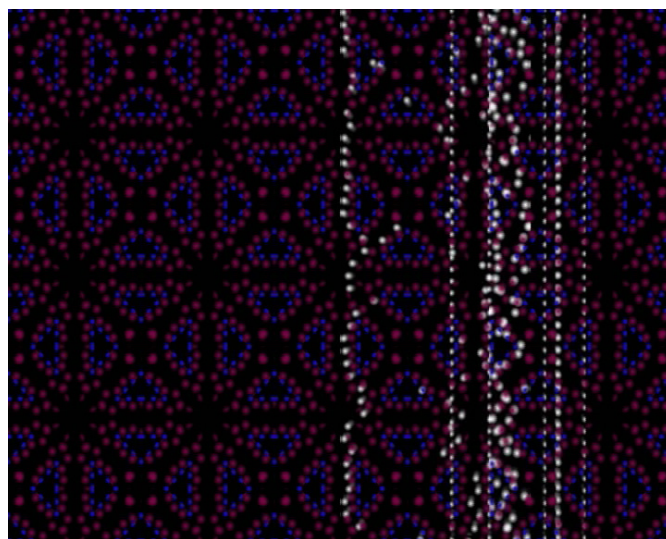

Media incognita – Új területek, kifejezések az audiovizuális művészetben

Gyenes Zsolt

A kiterjesztett mozi (expanded cinema) avantgárd és neoavantgárd kísérletei mellett, pontosabban utána, a szélesebb körben ismert rendezők közül Peter Greenaway az, aki a film képességeivel nincsen megelégedve, pontosabban azt hangsúlyozza, hogy a film közel sem használja ki lehetőségeit, lényegében gyerekcipőben jár. Az 1980-90-es években készült műveiben a sajátos rétegződések, (meg)többszörözött képek, a kép-a-képben megoldások, a non-linearitás, a párhuzamok, az ellentétek, a többidejűség vászonra projektálása a keretek közé szorított kísérleteknek, kiugrási törekvéseknek tekinthetők. Valójában az interaktív, számítógépes technika teszi számára lehetővé majd a megfelelő elmozdulást. Az más kérdés, hogy mennyire tud élni a lehetőségekkel (Peter Greenaway: *Writing on Water*, 2005).

Állókép a Pont, pont, vonal című vizuális zenéből

A kívülálló (outsider-ek) frisítő-megújító szerepe, jellege (elsősorban képzőművészekről, zenészekről van szó) a mozgókép területén is alapvető fontosságú.

Wim Delvoye etűdje a hagyományos építkezések teljes felrúgását eredményezi; filmje a loop-szemléletet tükröző narratívitás és hozzá kapcsolódó képi elbeszélés szép példája (*Sybill II*, 1999). A makrónként pásztázott bőrfelületet; az ember és környezete találkozási felületének (surface) horrorisztikus történetekben gazdag, de lényegében teljesen normális működését teszi láthatóvá.

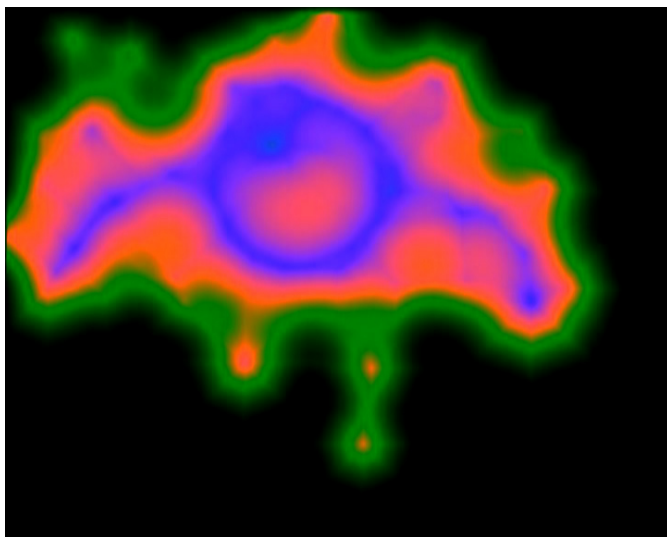
Brian Eno videófestményei a végtelenül lelassított mozgókép hangtextúrával összefort folyamai (14 *Video Paintings*, 1981, 1984). Természetes módon ezek a munkák Bill Viola több „klasszikus” videóművét is eszünkbe juttatják.

Jeremy Blake (1971-2007) posztmediális karakterű, loop-olt audio-vizuális művei megszüntetik, teljesen szétfeszítik a korábban és még napjainkban is határozott elvárásoktól terhes mozgóképi befogadást, illetve alkotási metódust (pl. *Liquid Villa*, 2000, *Guccinam*, 2000, *Century 21*, 2004). A mozinak ezzel vége van. Takeshi Murata szintén nagyon lassú, a kodekhiba esztétikájára épülő, parafrázis élű mozija nem mindennapi, új esztétikai élményt nyújt (pl. *Silver*, 2006).

A loop, mint új narratológiai-alkotási metódus teljesen kikezdi a korábbi, megszokott mozgóképi szerkezeteket. Napjaink történései a loop-hoz sokkal közelebb állnak, mint a klasszikus elbeszélés-struktúrákhoz.

Az interaktív kísérletek a mozi világot is új utakra vezetik. Lev Manovich *Soft Cinema*-ja (2004) az egyik leghitelesebb kísérletnek tűnik ezen a területen. Szigetvári Andrea: *CT*-je (2010) kapcsán olyan tiszta vizuális zenét hoz létre, ahol az alkotó, mintegy hangszeren játszik a közönség előtt, csak ez a hangszer audio-vizuális karakterű, intermediális megközelítésű.

A Szinkroniát, mint márkanévet használom az olyan vizuális zenei kísérleteim kapcsán, ahol a legfőbb célom a különböző médiumok közötti átjárás, konvertálás megvalósítása. Elsősorban a hang-kép viszonya érdekel, de előkerül a szöveg is, mint kiinduló elem. Ez irányú, holisztikus színezetű ötleteim serdülőkoromra vezethetők vissza, amikor papíron végeztem néhány kísérletet. Olyanokat mint például egy zenemű plasztikává alakítása, illetve annak megteremtése. Az alakzatok geometrikus formát kaptak és szigorú szabályokon, megfeleltetéseken alapultak. A többszólamú idomok arányait, izgalmasnak, szépnek tartottam. Akkoriban, az 1970-80-as években nem szándékoztam kivitelezni ötlet-töredékeimet. Egyébként mit sem tudtam hasonló próbálkozásokról, az avantgárd/neoavantgárd művészetben

Állókép az Utóképek – Tisztelet Ilona Keserü Ilonának című munkából

szép számmal megtalálható experimentumokról. Egyetlen-egy meghatározó serdülőkori olvasmányom bujkálhatott a mélyben, mely hatást gyakorolhatott; Thomas Mann Doktor Faustus. Később a mozgóképi kifejezés is érdeklődésem szempontjából kiemelt szerepet kapott. A tényleges megvalósításokhoz, illetve kísérletekhez, a számítógép lehetőségeinek, korábban talán elképzelhetetlen bővülése, minőségi mássága adott lökést. Ez nem vezet korban messzire.

Elsősorban huszadik századi művészek inspiráltak, hatottak néhány elemben, illetve adtak újabb ötletet a sorozat készítése során. Néhány név: Conrad Beissel (a XVIII. századból), Erik Satie, Alexander Szkrjabin (Scriabin), Alexander Laszlo, Oskar Fischinger, Norman McLaren, Josef Albers, Thomas Wilfred, Mary Ellen Bute, Ilona Keserü Ilona és Thomas Mann Adrian Leverkühn-je.

Indirektebb módon is több hatás beépült a folyamatba és így a nevek sora tovább folytatható: Moholy-Nagy László, Vasziliy Kandinszkij (Kandinsky), Kepes György, Ingo Glass ...

A vizuális zene egy sajátos intermediális művészeti műfaj. Három nagy csoportba osztható megoldásai, kifejezés módjai. Az elsőt statikus vizuális zenének nevezhetjük, ahol az állókép mintegy partitúra reflektál a zenei szerkezetekre. Ilyen például Paul Klee jó néhány műve. Jórészen absztrakt festményekről beszélhetünk. A második a dinamikus vizuális zene, ahol mozgóképpel, leginkább animációval találkozunk. A mű lehet néma, de hangos is, és leginkább az absztrakt filmhez kapcsolódik. Ide sorolhatjuk szép példaként Viking Eggeling Diagonális szimfóniáját. A harmadik csoportot a tiszta vizuális zenével címkézhetjük meg. Ebben az esetben a mozgókép és a hang tökéletes szinkronban van egymással, természetes módon teljesen egyenrangú helyzetben. Azt látjuk, amit hallunk, vagy fordítva, azt halljuk, amit látunk. Szép példa erre McLaren Synchrony című absztrakt rövidfilmje. Ennél a csoportnál az interakció is szerephez juthat és például a mozgókép generálhatja a hangot. Ebben a körben megemlíthetjük, a korábban érintett Szigetvári Andrea CT című elektronikus élő vetítését, ahol a jelen szerző animációja generálja a hangot, mintegy hangszerként működve.

A Szinkronia kísérletei a tiszta vizuális zene területére igyekeznek. Abból a romantikus vízióból táplálkoznak, hogy a hang és vizualitás között lehet olyan rendszert, rendszereket felállítani, melyek működnek, melyek az alkotó egyéni habitusát, érzéseit tükrözik, melyek mások számára is érvényesek, esztétikai minőséget jelentenek. A transzformációk kétirányúak, a szövegből, vagy más adatból hang keletkezik (pl. szonifikáció), a hangból kép lesz (vizualizáció). Az audiovizualizáció „két legyet üt egy csapásra”. Hang és kép szinkronba kerül (csak a kiindulás marad rejtve). A sorozat minden darabja pontosan, előre megtervezett (partitúra). A frame-by-frame gondolkodás és kivitelezés is meghatározza jellegüket. Mindegyik darab egy újabb problémát vet fel. A felvetett ötlet még újabbakat szül. A sor végtelenül folytatható. A rövid kísérletek eredményei beépülnek a következő munkába, így valamilyen fajta ív is felvázolható. Ez nem feltétlenül fejlődést jelent, inkább másságot.

A következőkben néhány munka rövid, kiegészítő jellegű leírását olvashatjuk a Szinkronia sorozat kapcsán.

A Pont, pont, vonal (2013) kísérlet az alapelemek és -színek szerepeltetésére; olyan vizuális zene létrehozására, ahol a pontból vonal lesz, illetve a pont és vonal lényegét tekintve egy és ugyanaz.

Az Utóképek – Tisztelet Ilona Keserü Ilonának (2014) olyan audio-spektrumon alapuló opusz, ahol a hang és kép teljesen egyévé válik. A folyamatosan változó utóképek szubjektív megragadhatóságának, művészi kifejezésének szándékával jött létre a rövid darab.

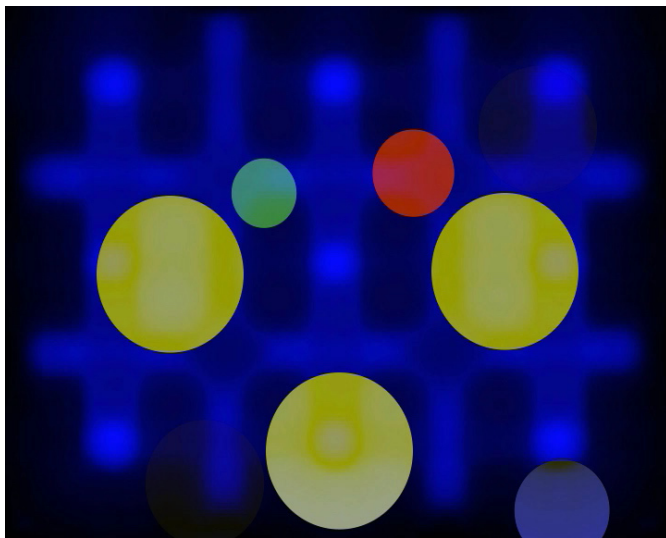
A Kettős utóképek – In memoriam Josef Albers (2014) ismételt tisztelet egy nagy művész előtt, ahol a hang elmarad és maga a tiszta mozgóképi absztrakció, de pontosabban konkrét kifejezés határozza meg a megjelenést. Ez a darab szerves folytatása, vagy inkább elágazása az előbb tárgyalt munkának.

A digitális környezetben születő új művek fennmaradásának leginkább maga a digitális univerzum a

gátja. A médium törékenysége, illékony jellege a jövő szempontjából nem sok reményre jogosít fel. Talán hátra kellene nézni és az új médiumok által szerzett tapasztalatot egy megbízható, az információkat megnyugtatóbb biztonsággal megőrző médium világába kellene beépíteni.

Az említett külföldi, kortárs szerzők művei online megtekinthetők: <http://www.ubu.com/film/> (2014. 05. 14.)

2014. 05. 27.

Állókép a Kettős utóképek – In memoriam Josef Albers című kísérleti rövidfilmből